

Przemysław Kostka

Terroryzm XX i XXI wieku : Europa, Bliski Wschód, Afryka Północna

Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Obrony Narodowej nr 1(5), 128-142

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

AUTOR

Przemysław Kostka

roch.kowalski1@gmail.com

TERRORYZM XX I XXI WIEKU. EUROPA, BLISKI WSCHÓD, AFRYKA PÓLNOĆNA

Terroryzm nie jest nowoczesnym wynalazkiem. Był on stale powracającym motywem w historii ludzkości. Terroryzm określonego rodzaju stał się typowym działaniem w wielu kulturach historycznych¹. Zamach terrorystyczny stał się metodą wyrażenia różnic ideologicznych i światopoglądowych, stosowaną przez słabszego adwersarza, którego cechuje wielka ambicja i bezkrytyczna chęć narzucenia swojej woli przemocą.

W pierwszych latach XX wieku dziełem anarchistów były zamachy na: króla Włoch Humberta (1900), premiera Hiszpanii J. Canalejas (1912), następcę tronu Austrii Ferdynanda i jego żonę Zofię (28 czerwca 1914). Ten ostatni zamach zorganizowali bośniaccy działacze niepodległościowi z ekstremistycznej organizacji Młoda Bośnia, powiązanej z serbskim ruchem terrorystycznym „Czarna Ręka”. Zaopatrywała ona zamachowców w materiały wybuchowe i broń. Działania te były inspirowane przez serbski wywiad wojskowy. Zamachowcy mieli na celu wyzwolenie Słowian Południowych spod władzy Habsburgów². Zamach w Sarajewie stał się pretekstem do wypowiedzenia wojny Serbii przez Austro-Węgry. Cel terrorystów został osiągnięty z nieprzewidywalnymi przez nich i cały ówczesny świat konsekwencjami. Doszło do wojny, która pochłonęła około 12 milionów istnień ludzkich, doprowadziła do rozpadu Austro-Węgier, upadku dynastii Romanowów i przejęcia władzy przez bolszewików w Rosji. Niemcy zostały obarczone skutkami wojny i doprowadzone na skraj bankructwa. W okresie międzywojennym seryjne zamachy na polityków oraz na króla Jugosławii A. Karadziordzievića i Ministra Spraw Zagranicznych Francji L. Barthou w Marsylii przez nacjonalistów chorwackich (1934) spowodowały, że Liga Narodów poczuła się zmuszona do interwencji i powołania komitetu ekspertów w celu zbadania problemu. Po pewnym czasie ukazały się dwie międzynarodowe konwencje regulujące tak ważne problemy jak zapobieganie terroryzmowi i karanie jego sprawców, powołano również międzynarodowy

¹ *Encyklopedia terroryzmu*, Bellona, Warszawa 2004, s. 25.

² Zob., R. Faligot, R. Kauffer, *Śłużby Specjalne*, wyd. Iskry, Warszawa 1998, s. 83.

sąd karny. Choć obie umowy przyjęto w 1937 roku, żadna z nich nie weszła w życie³.

Po pierwszej wojnie światowej terrorem na wielką skalę posługiwały się nacjonalistyczne ruchy we Włoszech i Niemczech. Bojówki Mussoliniego (Czarne Koszule), czy hitlerowskie organizacje paramilitarne torowały swoim wodzom drogę do władzy przy pomocy gwałtu. Później terroryzm upowszechnił się nie tylko w państwach totalitarnych⁴.

Terroryzm po II wojnie światowej nabrał nowego charakteru. Podział terytorialny ustanowiony przez wielkie mocarstwa, które wygrały wojnę, spowodował podział świata na dwa obszary wpływów: Związku Radzieckiego i Stanów Zjednoczonych. Ten nowy porządek sprawił uaktywnienie się nowych organizacji, których podstawowym rodzajem działalności był terroryzm. Nowy układ polityczno-geograficzny spowodował umiędzynarodowienie tego zjawiska. Ataki terrorystyczne skierowane zostały nie tylko przeciwko osobom, lecz także obiektom w kraju, będącym w zainteresowaniu terrorystów, wszędzie tam, gdzie to było możliwe. Okres powojenny i budząca się wraz z nowym porządkiem świata tożsamość narodowa wielu nacji oraz bezpardonowa walka między mocarstwami o wpływy, doprowadziła do powstania wielu ruchów narodowo-wyzwoleńczych o różnym zabarwieniu politycznym. Uwagę w tym pierwszym okresie zwróciło budzące się do życia państwo żydowskie. Jeszcze w okresie międzywojennym w 1920 roku została założona organizacja militarna Hagana, której celem była ochrona osadnictwa żydowskiego. W miarę napływu osadników organizacja ta rozrastała się, aż w 1931 roku doszło do rozłamu, z którego powstał Irgun (z hebrajskiego *Irgun Cwai Leumi – Narodowa Organizacja Zbrojna*, zwana też Etzel). Było to syjonistyczne ugrupowanie terrorystyczne, które działało do 1948 roku. W 1943 na jego czele stanął Menachem Begin (późniejszy laureat Nagrody Nobla). Irgun odpowiedzialny był za liczne zamachy na Palestyńczyków, a w późniejszym okresie również na Brytyjczyków. W dniu 26 VII 1946 r. dokonano zamachu bombowego na Hotel Króla Dawida, zginęło wówczas: 41 Arabów, 26 Brytyjczyków, 17 Żydów i 5 osób pochodzących z innych krajów. Dnia 27 IV na polecenie Beginna przy pomocy ładunków wybuchowych zabito dwóch żołnierzy brytyjskich, których wcześniej porwano. Spotkało się to z wielkim oburzeniem opinii międzynarodowej i sprowokowało do wystąpień antyżydowskich w Anglii. W Derby spalono synagogę. Dziewiątego kwietnia 1948 r. Irgun dokonał masakry w wiosce Deir Jassin, ofiarami było 250 Arabów. Po tej straszliwej masakrze Arabowie przeprowadzili cztery dni później akcję odwetową, mordując 77 Żydów z personelu medycznego.

³ C. Gearty, *Terroryzm...*, wyd. cyt., s. 15.

⁴ M. Borucki, *Historia powszechna do 1998*, Mada, Warszawa 1999, s. 247.

Arabskie siły były znacznie gorzej zorganizowane. Na przełomie 1947/48 r. dwa główne arabskie ugrupowania rozpoczęły chaotyczne działania przeciwko siłom żydowskim. Jednym z tych ugrupowań była Arabska Armia Wyzwoleńcza, której przewodził Fawzi al-Kawukji, weteran walczący w armii tureckiej podczas I wojny światowej. Ta grupa została założona i przeszkolona w Syrii⁵. Poza Arabską Armią Wyzwolenia działała również Arabska Armia Zbawienia (Dżajsza al-Mukadis), która była podporządkowana bezpośrednio muftiemu. Wkrótce obie organizacje zasilone przez ochotników i żołnierzy m.in. z Egiptu, Syrii i Iraku liczyły około 15 tys. bojowników. Usilne dążenia do osiągnięcia własnej państwowości przez organizacje syjonistyczne oraz przeciwstawne ugrupowania arabskie, które rosły w siłę, doprowadziły do eskalacji działań zbrojnych, w których zwaśnione strony nie przebierały w środkach, w celu osiągnięcia przewagi nad przeciwnikiem.

W latach pięćdziesiątych nacje, dotychczas będące pod panowaniem wielkich mocarstw, zainspirowane żydowską rewoltą, postanowiły pójść za tym przykładem. W tym właśnie czasie na Cyprze powstała EOKA (*Ethniki Organosis Kyprion Agoniston* – *Cypryjska Organizacja Wyzwolenia Narodowego*). Jej założycielem i dowódcą był gen. George Griwas, a cel najlepiej obrazowała „Proklamacja rewolty EOKA”, która była bezpośrednio adresowana do dyplomatów świata. Wzywała ich: *Wypełniajcie swoje obowiązki. To hańba, żeby w XX wieku ludzie musieli przelewać krew za wolność, ten boski dar, o który my także walczyliśmy u waszego boku, a dla którego podobno walczyliście z nazizmem*⁶. Taktyka EOKA polegała na: skoncentrowaniu działań na terenach miast (działania prowadzone w małych grupach ośmio-dziesięcioosobowych), zwróceniu poprzez swoje działanie uwagi międzynarodowej opinii publicznej na sytuację Cypru i żądanie przez cypryjskich Greków *enosis* – zjednoczenia z Grecją⁷. Działania te nie miały nic wspólnego z taktyką partyzancką, lecz były to typowe akcje terrorystyczne, podobne do tych, jakie prowadził Irgun. Ciągłe ataki na żołnierzy brytyjskich doprowadzały do tego, że pełnili oni służbę cały czas pod bronią. Terrorysty ściśle współpracowali z arcybiskupem Makariosem III, który był politycznym przywódcą społeczności greckiej na Cyprze. EOKA zakończyła swoją działalność wraz z proklamowaniem niepodległości Cypru w 1960 r.

W tym samym czasie, tj. w latach 1954-1962, toczyli walkę o swoją niepodległość Algierczycy. Po pierwszych dwóch latach nieudanych działań niepodległościowych FLN (*Front de Libération Nationale* – *Front Wyzwolenia Narodowego*) postanowił diametralnie zmienić taktykę. Na naradzie w 1956 r. w Maroku Ramdane Abane (lider organizacji) przedstawił strate-

⁵ *Encyklopedia...*, wyd. cyt., s. 280.

⁶ B. Hoffman, *Oblicza terroryzmu*, Fakty, Warszawa 2001, s. 54.

⁷ Tamże, s. 55.

gię działania. Nowe cele przedstawił on w bardzo obrazowy sposób w dyrektywie nr 9: *Czy korzystniejsze dla naszej sprawy jest zabicie dziesięciu wrogów w oued (suche koryto rzeki) Telergma, o czym nikt nie będzie mówił, czy jednego człowieka w Algierze, co nazajutrz odnotuje prasa amerykańska?*⁸ Nowa taktyka działania była nastawiona na rozgłos. Abane odkrył siłę oddziaływania mediów na społeczeństwo i politykę międzynarodową. To już nie była walka z Armią Francuską, lecz zakrojone na szeroką skalę ataki bombowe w stolicy – Algierze. Bomby podkładały młode kobiety o europejskiej urodzie w miejscach publicznych, takich jak: bary, restauracje, miejsca najczęściej i najliczniej odwiedzane przez Francuzów. Podczas tych skoordynowanych akcji zginęły trzy osoby, około pięćdziesięciu zostało rannych, w tym wiele dzieci, (wśród kilkunastu osób, którym trzeba było amputować zmasakrowane kończyny, znaleźli się również nieletni)⁹. Kulminacyjnym punktem trwającej przez cały rok kampanii było zabicie 28 grudnia 1956 r. mera Algieru. Skutki były przewidywalne. Na polecenie gubernatora do działań przeciwko FLN włączyła się francuska 10. Dywizja Spadochronowa, którą dowodził gen. Jacques Massu. J. Massu posiadał doświadczenie z Indochin, jego celem było dotarcie do przywódców terrorystycznych, odpowiedzialnych za zamachy. Wojsko w walce z FLN zaczęło stosować tortury i egzekucje. Takie traktowanie nie ominęło też społeczności muzułmańskiej, która przyłączyła się do walki z Francuzami. FLN współpracowało także z innymi organizacjami, takimi jak: OWP oraz Afrykańskim Kongresem Narodowym.

Lata 50. to nie tylko problem terroryzmu krajów kolonialnych Francji i Wielkiej Brytanii. W lipcu 1959 r. rozpoczęła swoją działalność ETA (*Euskadi ta Askatasuna – Kraj Basków i Wolność*). Celem ETA było odzyskanie niepodległości Basków spod panowania hiszpańskiego. W latach sześćdziesiątych rozpoczęła zmasowaną kampanię zamachów bombowych, porwań i zabójstw wymierzonych w reprezentantów władzy państwowej. Jej uwieńczeniem stało się zabójstwo 20 grudnia 1973 roku hiszpańskiego premiera, admirała Luisa Carrero Blanco¹⁰. Śmierć gen. Franko i przejście władzy przez króla Juana Carlosa w 1974 roku przyniosły zmianę polityki Hiszpanii w stosunku do Basków. Jednak w praktyce działania rządu nie zadowalały ETA. Nastąpił podział w samej organizacji – na ETA Plitico-Milis oraz ETA Milis. Do roku 1993 w zamachach terrorystycznych z rąk ETA zginęło około 750 osób. Koniec lat 90. to dla organizacji ciężki okres. Brak środków finansowania doprowadził do tego, że zaczęto pobierać od przedsiębiorców i sklepikarzy haracze, które dla usprawiedliwienia swej przestępczej działalności nazwano „podatkiem rewolucyjnym”. Liczne

⁸ Cyt. za: R. Gaucher, *Les terroristes Editions Albin Michel*, Paris 1965, s. 262.

⁹ B. Hoffman, *Oblicza...*, wyd. cyt., s. 59.

¹⁰ K. Jałoszyński, *Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz Stanach Zjednoczonych*, AON, Warszawa 2001, s. 27.

porwania dla okupu i szantaże znanych osobistości, spowodowały znaczny spadek poparcia dla działań ETA nawet wśród społeczności baskijskiej. Do dzisiaj, mimo usilnych starań połączonych służb hiszpańskich, nie udało się zlikwidować ETA, a jedynie mocno ograniczyć działania terrorystyczne. Organizację tę podejrzewano o bombowy atak na kolejkę podmiejską w Madrycie 11 marca 2004 roku, w którym zginęło 200 osób. Choć do ataku jednak przyznała się Al-Qaeda, to analiza jednego z niewybuchów wskazywała, że ETA mogła mieć pewien udział w zamachu. Przemawiały za tym niektóre rozwiązania w mechanizmie ładunku wybuchowego.

Ruch terrorystyczny rozwinął się również na Wyspach Brytyjskich. Początek działalności separatystyczno-narodowościowej w tej części Wielkiej Brytanii był związany z dążeniem katolickiej części północnoirlandzkiego społeczeństwa do włączenia tegoż terytorium do Irlandii. Głównym podmiotem prowadzącym tę działalność była IRA (*Irish Republican Army*) – nazwę tę nadano organizacji na początku 1919 roku. Była ona wówczas ugrupowaniem ochotników podlegającym Ministerstwu Obrony Narodowej niepodległej Irlandii¹¹. Polityczne zaplecze stanowiła partia polityczna Sinn Fein (My Sami). 6 grudnia 1921 roku został zawarty układ pomiędzy Wielką Brytanią a Irlandią o podziale Irlandii na dwie części, dokonano podziału wyspy (wg kryterium narodowo-religijnego); utworzono Wolne Państwo Irlandzkie o statusie dominium, natomiast 6 hrabstw półn.-wsch. pozostawiono w granicach państwa brytyjskiego (Irlandia Północna). Powodem zawarcia układu były nie tylko starania polityczne, ale działania terrorystyczne IRA przeciwko wojskom brytyjskim obecnym na terytorium Ulsteru (Irlandia Północna). Porozumienie to doprowadziło do pierwszego podziału w IRA na zwolenników i przeciwników Traktatu Londyńskiego. Ci ostatni bardzo rozwinęli swą działalność i kilkakrotnie podejmowali bezskuteczne próby wywołania powstania przeciwko protestantom. Równocześnie, z mniejszym lub większym natężeniem, IRA prowadziła działalność terrorystyczną¹². Lata trzydzieste to czas intensyfikacji działań Armii Republikańskiej, a kulminacyjnym momentem było postawienie ultimatum rządowi brytyjskiemu na wycofanie wojsk z Ulsteru. Kampania terrorystyczna przeprowadzona po wygaśnięciu ultimatum uderzyła nie tylko w siły rządowe Brytyjczyków, lecz dotknęła także bardzo poważnie ludność cywilną. Taką akcją było podłożenie bomby w głównym centrum handlowym Coventry 25 sierpnia 1939 roku. Zginęło wówczas pięć osób, a rannych zostało ponad pięćdziesiąt. Odpowiedzią na te działania była zdecydowana akcja policyjno-wojskowa władz brytyjskich. Jej skutki, choć mizerne, doprowadziły do zakończenia kampanii IRA w 1940 roku. Do połowy lat pięćdziesiątych działania zbrojne zostały zawieszane, nie zawieszono natomiast działalności organizacyjnej.

¹¹ K. Karolczak, *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 1995, s. 52.

¹² M. Borucki, *Historia...*, wyd. cyt., s. 274.

Irlandzka Armia republikańska w swoich strukturach posiadała dobrze zorganizowany wywiad z prężnie działającą siatką agenturalną na terenie Anglii. W lutym 1939 r. przybył do Dublina Oskar C. Pfaus, agent kapitana Friedricha Karla Marwede, alias Pfalzgraf, szefa Abwehry II Zachód (operacje sabotażowe i wywrotowe na Zachodzie). Zadanie Pfausa, świetnie przygotowanego przez specjalistów od Irlandii: majora Vossa, Juppa Jovena i Helmuta Clissmanna, polegało na nawiązaniu kontaktu ze sztabem tajnej organizacji. I tu nastąpiło rozczarowanie. IRA istotnie chciała stoczyć błyskawiczną wojnę na ziemi angielskiej, ale nie zamierzała uzależnić się od nazistów, których miała wszelkie powody nie kochać – należy bowiem pamiętać, że liczni członkowie Armii Republikańskiej walczyli w brygadach międzynarodowych w Hiszpanii i żywili awersję do sił osi. Zresztą pułkownika Dana Bryana G-2 szybko aresztowało i internowało głównych agentów Abwehry w Irlandii. Aby więc nie popychać de Valery, gorącego zwolennika neutralności irlandzkiej, w ramiona Anglosasów, Abwehra przestała wysyłać swych agentów do Irlandii¹³.

Grudzień 1956 r. oraz 26 lutego 1962 r. to daty początku i końca kolejnej kampanii nieposłuszeństwa wobec obecności wojsk brytyjskich w Irlandii Północnej. Działania te zakończyły się niepowodzeniem. Brak wyraźnej skuteczności działań terrorystycznych skłonił IRA do szukania innych form walki. Kierownictwo zaczęło się koncentrować na działalności politycznej, zaowocowało to programem politycznym wypracowanym w 1968 roku. Jednak nie wszyscy zgadzali się z nowym sposobem walki, skutkiem czego doszło do rozłamu wewnątrz organizacji. Z tego rozpadu powstała Provisional IRA, która wstawiła się licznymi atakami: atak bombowy na klub w Birmingham – październik 1979 roku (27 ofiar śmiertelnych), zabójstwo lorda Mountbatteena – sierpień 1979 r., zamach bombowy na hotel w Brighton, w którym odbywała się konferencja Partii Konserwatywnej – październik 1984 r. (4 zabitych, 30 rannych) – ofiarą miała być ówczesna premier Wielkiej Brytanii, pani M. Thatcher¹⁴. Próby załatwienia pokojowego problemu ulsterskiego przez Londyn i Dublin były często torpedowane przez powstające coraz to nowe odłamy IRA, niezgadzające się na kompromis. W ten sposób właśnie Prawdziwa IRA, która wyłoniła się w 1987 roku, łamała zawarte zawieszenie broni i podłożyła 4 marca 2001 roku ładunek wybuchowy w samochodzie zaparkowanym przed siedzibą stacji BBC. Ładunek eksplodował, lecz nie było żadnych ofiar (zniszczony został jedynie robot do neutralizacji ładunków wybuchowych).

W początkowym okresie działalności IRA swoją organizacją przypominała strukturę wojskową. Z czasem struktura ta stawała się bardziej konspiracyjna, ponieważ poprzednia forma była zbyt podatna na inwigilowanie

¹³ R. Faligot, R. Kauffer, *Służby...*, wyd. cyt., s. 414 – 415.

¹⁴ K. Jałoszyński, *Zagrożenie...*, wyd. cyt., s. 17.

przez brytyjskie służby specjalne i policję. Model ogólny nie uległ zmianom (sztab IRA, sztab regionalne – każdy z nich posiadał wywiad oraz jednostki taktyczne), w grupach wywiadu oraz jednostkach taktycznych przyjęto za podstawową komórkę czteroosobową. Struktura ta charakteryzowała się głęboką konspiracją oraz ograniczoną wiedzą poszczególnych członków komórki o innych.

Środki finansowe na działalność terrorystyczną IRA czerpała z różnych źródeł:

- od nacjonalistycznie nastawionej katolickiej części ludności Irlandii Północnej;
- z napadów na banki i urzędy pocztowe;
- z przemytu oraz od emigracyjnych organizacji irlandzkich, które pokrywały około jednej trzeciej wydatków IRA.

Obecnie największe skupiska emigrantów irlandzkich występują w Stanach Zjednoczonych. Najbardziej znaną ich organizacją jest Iris Norther Aid Committee – Komitet Pomocy Irlandii Północnej, zbierający wśród emigrantów pieniądze na działalność Irlandzkiej Armii Republikańskiej¹⁵.

Poza IRA na terenie Ulsteru działa także inna, mniejsza organizacja terrorystyczna o charakterze lewackim – Irlandzka Armia Wyzwolenia Narodowego – INLA. IRA korzysta często z jej usług przy prowadzeniu akcji specjalnych. Na terenie Irlandii Północnej działały także grupy terrorystyczne lojalistów, których celem było niedopuszczenie do odłączenia się Irlandii Płn. od Wielkiej Brytanii. Były to niewielkie organizacje, liczące około 20 członków, których część posiadała doświadczenie w przeprowadzaniu akcji terrorystycznych. Pierwsza z nich to Ochotnicy Orańscy (OV – *Orange Volunteers*), którzy powstałi na początku lat siedemdziesiątych. Drugą zaś była RHD – Red Hand Defenders (*Obrońcy Czerwonej Ręki*), za datę ich założenia uznaje się 1998 rok. OV przeprowadziło liczne ataki skierowane przeciwko katolikom i ich interesom w tym regionie. W 2000 roku ogłosiła zawieszenie broni, jednak cały czas posiada zdolność bojową. Terrorysty z RHD byli odpowiedzialni za liczne zamachy na katolików na terenie Ulsteru. Dokonali zamachu bombowego na katolicką szkołę dla dziewcząt w Północnym Belfaście. W 1999 roku z ich rąk zginęła katolicka prawniczka Rosemary Nelson – działaczka na rzecz praw człowieka w Irlandii Północnej, broniąca w procesach działaczy IRA. W 2001 roku zamordowano katolickiego dziennikarza. Organizacje te zostały uznane przez Unię Europejską za terrorystyczne, natomiast ruchy protestanckie nastawiały się przede wszystkim na zwalczanie IRA i jej zwolenników. Największym z nich stało się Stowarzyszenie Obrony Ulsteru (*Ulster Defence Association, UDA*) powiązane z Bojownikami o Wolność Ulsteru (*Ulster Freedom Fighters, UFF*).

¹⁵ V. Gotowicz, *Terroryzm w Europie Zachodniej, w imię narodu i lepszej sprawy*, PWN, Warszawa-Wrocław 2000, s. 327.

Za przemoc odpowiedzialność ponosiły: Ochotnicza Siła Ulsteru (*Ulster Volunteer Force, UVF*), Komando Czerwonej Ręki (*Red Hand Commando, RHC*) i Lojalistyczna Siła Ochotnicza (*Loyalist Volunteer Force, LVF*). Ogółem do 1998 r. z rąk terrorystów, policji i wojska w Irlandii Północnej zginęło ponad 3000 osób¹⁶. Jednakże problemy związane z utrzymaniem bezpieczeństwa przed atakami terrorystów nie skończyły się po podpisaniu rozejmu z IRA. Przystąpienie Wielkiej Brytanii do koalicji antyterrorystycznej u boku USA i udział w działaniach zbrojnych przeciwko Al-Qaedzie w Afganistanie i Iraku doprowadziły do wystawienia swoich obywateli na cel islamskich fundamentalistów, którzy przeprowadzili 7 lipca 2005 r. skoordynowane ataki na infrastrukturę komunikacyjną Londynu, doprowadzając do śmierci 52 osób i raniąc ok. 700 osób, w tym również obywatele Polski.

Nowa lewica, pod której sztandarami rozegrała się w latach 60. młodzieżowa rewolta na Zachodzie, stanowiła połączenie rozmaitych ideologii skrajnie lewicowych – począwszy od zmodyfikowanego marksizmu, maoizmu i trockizmu, poprzez upolityczniony egzystencjalizm, aż po anarchizm. Idea wolności, burzenia hierarchii, kanonów w polityce, etyce, czy sztuce zyskała ogromny oddźwięk wśród młodego pokolenia. Żywiłowe zamieszki uliczne zmieniły się (zgodnie z zaleceniami ówczesnych anarchistów) w mniej lub bardziej ukonstytuowane stowarzyszenia i ugrupowania – feministyczne, praw człowieka, pacyfistyczne itp. W końcu najbardziej radykalni uczestnicy rewolty sięgnęli po wypróbowaną już metodę – terroryzm. W Europie Zachodniej narodziły się lewackie grupy wyspecjalizowane w głoszeniu i stosowaniu przemocy w imieniu rewolucji proletariackiej: *Gaucze Prolétarienne*, *Lotta Continua*, *Rote Armee Fraction* i wiele innych¹⁷.

Data symbolizującą początek fali terroryzmu lewackiego w Europie Zachodniej stał się dzień 2 kwietnia 1968 roku, kiedy to Andreas Baader wraz z Gudrun Ensslin i dwoma innymi terrorystami podpalił dwa domy towarowe we Frankfurcie. A. Baader został skazany na trzy lata więzienia, lecz dzięki pomocy G. Ensslin i Ulrike Meinhof w 1970 roku uciekł. Przed pościgiem policji terroryści ukrywali się w Bejrucie i Jordanii. Rok wcześniej gościem Palestyńczyków był Michael „Bommi” Baumann, założyciel i jeden z przywódców Ruchu Drugiego Czerwca (nazwa od daty zastrzelenia uczestnika manifestacji w 1967 roku Benna Ohnesorga). Terroryści zostali przeszkoleni przez Palestyńczyków, lecz nie zaproponowano im pomocy materialnej (broni, materiałów wybuchowych). Pobyt A. Baadera z towarzyszami przebiegał pod znakiem napięcia pomiędzy gośćmi a gospodarzami. Po dwóch miesiącach szkolenia goście musieli opuścić Jordanię. A. Baader po powrocie do Niemiec wraz z G. Ensslin i U. Meinhof oraz sześcioma

¹⁶ *Multimedialna Nowa Encyklopedia Powszechna*, PWN 2000.

¹⁷ B. Bolechów, *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2003, s. 184.

innymi terrorystami stworzyli Frakcję Czerwonej Armii (*Rote Armee Fraktion – RAF*), której istnienie ogłosili w manifestacji: „Koncepcja Miejskiej Partyzantki” opublikowanym w kwietniu 1971 roku. Głównym celem ataków stały się przez najbliższe kilka lat banki, urzędy, instytucje gospodarcze i co najważniejsze, obiekty należące do USA m.in. Kasyno Oficerskie Piątej Armii USA. Zginęła wtedy jedna osoba, a trzynaście zostało rannych, była to akcja odwetowa za zaminowanie przez lotnictwo amerykańskie portu w Hajfongu. 1 czerwca 1972 roku dzięki anonimowym informacjom od społeczeństwa oraz współpracy z brytyjską MI 6 policjanci z BKA (Bundeskriminalamt) dokonali zatrzymania Andreasa Baadera, Carla Raspe i Holgen Meins. 7 czerwca została aresztowana Gudrun Enslin, a 15 czerwca Ulrike Meinhof. Do schwytania (tzw. Twardego jądra RAF) przyczynił się głównie niejaki Mac, którego wymieniła G. Enslin w przechwyconej wiadomości do Ulrike Meinhof. BKA namierzyło owego Maca w Stuttgarcie 25 czerwca, wtedy to został zabity przez antyterrorystów. Mac (Ian MacLeod) okazał się wieloletnim pracownikiem wywiadu brytyjskiego MI 6, który zdołał przeniknąć do RAF. MacLeod był niestety ofiarą profesjonalnej dyskrekcji Intelligence Service. Samobójstwo Ulrike Meinhof w maju 1976 roku wywołało falę ataków terrorystycznych, których ofiarami stali się m.in. prokurator generalny RFN Siegfried Buback, szef Dresdner Banku Jürgen Ponto oraz porwany we wrześniu 1977 roku przemysłowiec Hans Schleyer. Za uwolnienie Schleyera żądano uwolnienia Baadera, Ensslin i Raspe, ponadto wypuszczenia na wolność dwóch Palestyńczyków oraz 15 mln dolarów okupu. Rząd Niemiec odmówił spełnienia warunków, skutkiem czego było zamordowanie zakładnika przez terrorystów.

13 października 1977 roku czterech Palestyńczyków z Ludowego Frontu Wyzwolenia Palestyny porwało samolot Lufthansy. Z 91 zakładników większość było obywatelami RFN. Porywacze żądali 10 milionów dolarów okupu i uwolnienia 11 członków RAF z niemieckich więzień. Porwany samolot lądował w Rzymie, na Cyprze, Bahrajnie, Dubaju, Adenie w Jemenie i na koniec w Mogadiszu. Tam 17 października o godz. 2.00 rano grupa antyterrorystyczna GSG 9 w spektakularny sposób uwolniła zakładników. Nie odnieśli oni poważniejszych obrażeń, natomiast zginęli trzej terroryści. Wsparciem komandosom GSG 9 służyli specjaliści z SAS. Tej samej nocy Baader, Ensslin i Raspe popełnili samobójstwo. Spadkobiercy twórców RAF-u podejmowali próby zjednoczenia organizacji terrorystycznych w walce z imperializmem. Próby współdziałania z takimi grupami, jak Czerwone Brygady, Akcja Bezpośrednia, czy też Walczące Komórki Komunistyczne z Belgii, nie odniosły zamierzonego celu utworzenia wspólnego frontu. W 1980 roku rozwiązał się Ruch Drugiego Czerwca, a kilka lat później inna niemiecka grupa Komórka Rewolucyjna zaprzestała swojej działalności. Część z członków tych organizacji przejęła RAF. Ostatnią ofia-

rafą RAF-u był Rohwedder – pierwszy szef Urzędu Powiernictwa do spraw restrukturyzacji i prywatyzacji wschodnioniemieckiej gospodarki.

Zjednoczenie Niemiec w październiku 1990 roku dostarczyło dowodów na ścisłą współpracę RAF ze służbami specjalnymi NRD (Stasi), która sięga swymi początkami 1977 roku. Współpracą z RAF zajmowała się Sekcja 22. Stasi. Udzielała ona wszelkiego wsparcia terrorystom: materialnego (broń, materiały wybuchowe), finansowego, udzielała azylu na terytorium NRD. Ponadto NRD pomagała Abu Nidalowi, Carlosowi, jawnie popierała OWP. Mniej jawnie terrorystom pomagały prawie wszystkie kraje byłego Bloku Wschodniego, a między innymi: Polska, Czechosłowacja i oczywiście ZSSR. Dzięki Zjednoczeniu zachodnioniemiecka policja i służby specjalne mogły postawić przed wymiarem sprawiedliwości ukrywających się na terytorium byłego NRD terrorystów. Oficjalny koniec RAF podano do publicznej wiadomości za pośrednictwem agencji Reutera 20 kwietnia 1998 roku.

Mniej szumnie swą działalność prowadzili terroryści francuscy. W 1979 roku powstała Akcja Bezpośrednia (*Action Directe*), uważana za kontynuatorkę Międzynarodowej Grupy Rewolucyjnej Akcji i Zbrojnych Komórek Ludowej Autonomii. Podobne cele ideologiczne co RAF pchnęły AD do działań terrorystycznych. Pierwszym aktem ich działalności było przeprowadzenie ataku na siedzibę Narodowej Rady Francuskich Pracodawców w Paryżu. Kolejne ataki zostały przeprowadzone w 1980 roku na posterunek policji w Tuluzie (marzec), lotnisko Orly pod Paryżem (maj), ataki te przeprowadzone przy użyciu materiałów wybuchowych miały charakter propagandowy i nie przyniosły żadnych ofiar. Z czasem AD radykalnie zmieniła swoje kierunki działań i w styczniu 1985 roku zamordowano ministra obrony Francji gen. René Audrana, w listopadzie 1986 roku zabity został prezes Renault Georges Basse. Kierownictwo Akcji Bezpośredniej zostało aresztowane w 1987 roku. Tak jak zdecydowana większość organizacji lewicowych AD powiązana była z Palestyńczykami. Koniec AD to nie koniec kłopotów Francji z terrorystami, na jej terenie działały komórki ETA (kradzież kilkunastu kilogramów materiałów wybuchowych z magazynów pod Grenoble w marcu 2001 roku). Ponadto poza ETA na terenie Francji działały liczne grupy fundamentalistów islamskich (seria zamachów bombowych w Paryżu w połowie lat 90.). Jednym z ostatnio odnotowanych aktów terrorystycznych we Francji był incydent z 19 marca 2012 r., w trakcie którego Algierczyk Mohamed Merah zabił przed szkołą żydowską Ozar Hartorah w Tuluzie 4 osoby: rabina Jonathana Sandlera, jego dwoje dzieci i inną 8-letnią uczennicę. Podejrzewany był również o zabójstwo trzech żołnierzy francuskich. Mohamed Merah *zginął 22 marca po trwającym 32 godziny oblężeniu jego mieszkania przez specjalną jednostkę policyjną RAID. Szef tej elitarnej jednostki powiedział, że funkcjonariusze działali w obronie wła-*

snej a Merah był uzbrojony. Według policji to on zaczął strzelać jako pierwszy i chciał zabić jak najwięcej policjantów¹⁸.

W historii terroryzmu niechlubne miejsce zajęły włoskie Czerwone Brygady (Brigate Rosso), powstałe z inicjatywy Renato Curcio, Margerite Cagol, Franko Triano, Giorgio Semeria, Corado Simoni 28 października 1970 roku. Taktyka działania mafii, liczne powstania i bunty w przeszłości oraz sposoby stosowania terroru przez Mussoliniego pozwoliły terrorystom włoskim wypracować własne sposoby walki. Czerwone Brygady liczyły około 500 członków i tysiące sympatyków. BR nie były bardziej oryginalne od swych bliźniaczych organizacji z Niemiec i Francji, wstąpiły się w akcjach, takich jak: napady na banki, porwania dla okupu, egzekucje politycznych przeciwników, ataki bombowe. Do najsłynniejszych należały porwanie i zabójstwo Aldo Moro w 1975 r. i porwanie amerykańskiego generała Jamesa Doziera w grudniu 1981 r., który został uwolniony przez włoską policję w styczniu 1982 r.

Po aresztowaniach członków kierownictwa Czerwonych Brygad organizacja została nieodwracalnie osłabiona. Rok 1982 jest końcem ery zwanej *anni di piombo* (lata ołowiu), w okresie tym zginęło 351 osób, a około 800 zostało rannych, od 1975 do 1977 r. dokonano 4028 zamachów, tylko przez rok (1978-1979) terroryści przeprowadzili 2365 ataków, w których zginęło 37 osób. W 1984 osłabiona BR podzieliła się na: Walczącą Partię Komunistyczną (BR-PCC) oraz Unię Bojowników Komunistycznych (BR-UCC). Ostatnią ofiarą Czerwonych Brygad (frakcja PCC) był zamordowany w 1988 r. Roberto Ruffilli, doradca premiera Ciriako de Mity. Ostatni zamach przeprowadzono w bazie NATO w Aniano w 1993 r. Organizację uważano powszechnie za całkowicie zniszczoną, a etap lewackiej przemocy terrorystycznej za zamknięty¹⁹. W latach dziewięćdziesiątych, mimo mocnego ograniczenia możliwości terrorystów, dokonano kilku zamachów, np.: ataku bombowego na szkołę obrony NATO w Rzymie w 1994 r., w kwietniu 1997 r. zamachu bombowego przed ratuszem w Mediolanie – do ataku przyznała się Akcja Rewolucyjna. Ostatnim z głośnych zamachów było zamordowanie 20 maja 1999 r. Massimo D'Antonego podsekretarza stanu w ministerstwie pracy. Do zamachu przyznały się uważane za już nieistniejące Czerwone Brygady. Poza BR na terenie Włoch działały też inne grupy: niemieckojęzyczna zamieszkująca Tyrol Południowy, która to domagała się od rządu włoskiego autonomii lub przyłączenia do Austrii (lata 60), skrajnie prawicowe Ordine Nuovo (jej odłam znany jako Zbrojna Komórka Rewolucyjna wysadził w powietrze stację kolejową w Bolonii, zginęły 84 osoby, a 180 zostało rannych – sierpień 1980) i Avanguardia Nazionale. Lata 90. przyniosły Włochom stabilizację polityczną i ekonomiczną,

¹⁸ <http://pl.euronews.com/2012/04/03/mohamed-merah-zostal-zlikwidowany---twierdzi-adwokat-jego-ojca/>.

¹⁹ B. Bolechów, *Terroryzm...*, wyd. cyt., s. 271.

a poprawa życia zdecydowanie osłabiła wpływy skrajnych politycznie organizacji. Jednak ta poprawa z czasem przyniosła za sobą falę emigrantów, co uaktywniło grupy rasistowskie. W 1992 r. wprowadzenie pięciu lat więzienia za nawoływanie do nienawiści rasowej uspokoiło trochę sytuację.

Podobne scenariusze w tym okresie rozgrywały się w Niemczech Zachodnich oraz innych krajach europejskich. Głównymi inicjatorami byli niezadowoleni z napływu legalnej i nielegalnej imigracji neofaszyści. Nowa fala nienawiści wzbudzana przez ruchy skrajnie prawicowe uaktywniła nacjonalistów, których skrajnym przykładem był norweski zamachowiec Anders Bahring Breivik. *Mężczyzna 22 lipca 2011 roku zdetonował bombę przed budynkiem rządowym w Oslo, zabijając osiem osób. Następnie udał się na wyspę Utoya, gdzie obozowali członkowie młodzieżówki Partii Pracy i tam w przebraniu policjanta zastrzelił 69 osób*²⁰. *Breivik został skazany na 21 lat więzienia, z możliwością nieograniczonego przedłużenia wyroku, jeśli nadal będzie uznawany za zagrożenie dla społeczeństwa*²¹.

W okresie powojennym, będąc w Bloku Wschodnim, tak jak inne kraje tego układu Polska wspierała terrorystów walczących z Zachodem. Udział naszego kraju nie był tak istotny, jak np. NRD. Na naszym terenie pod ochroną władz wypoczywali liczni terroryści z OWP. Problem terroryzmu w tym okresie ograniczał się głównie do porwań samolotów PLL LOT w celu ucieczki na Zachód²².

Można jednak przytoczyć przykłady aktów terrorystycznych, jakie miały miejsce w naszym kraju. Należały do nich²³:

- działania zbrojne Organizacji Bojowej PPS, której tylko w 1907 roku przypisywano przeprowadzenie licznych zamachów skierowanych przeciwko carskiemu zaborcy. W wyniku tychże ataków śmierć poniosło około 180 osób związanych z administracją rządową oraz policją;

- w okresie międzywojennym – zabójstwo 16 grudnia 1922 r. pierwszego prezydenta Rzeczypospolitej profesora Gabriela Narutowicza przez Eugeniusza Niewiadomskiego (fanatycznego zwolennika endecji) oraz nieudana próba zamachu na Józefa Piłsudskiego (1925)²⁴;

- w okresie powojennym – 10 września 1950 r. podczas uroczystości dożynkowych w Lublinie grupa członków nielegalnej organizacji podziemnej o pseudonimach „Zemsta”, „Stan”, „Jerema” uzbrojona w pistolety, granaty i pistolety maszynowe przygotowywała się do zabójstwa prezydenta Bole-

²⁰ <http://pl.euronews.com/2012/07/22/pierwsza-rocznica-zamachow-w-norwegii/>.

²¹ http://pl.wikipedia.org/wiki/Anders_Behring_Breivik.

²² Zob., K Jałoszyński, *Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce*, AON, Warszawa 2001.

²³ Tamże, s. 15-16.

²⁴ M. Fleming, *Terroryzm polityczny w międzynarodowym prawodawstwie*, Wojskowy Przegląd Wydawniczy 1996, nr 3-4, s. 7-8.

sława Bieruta i Ministra Obrony Narodowej K. Rokossowskiego. Niedoszłych zamachowców aresztowano w trakcie przygotowań.

- 7 lutego 1952 r. schizofrenik uzbrojony w pistolet TT usiłował wymusić załatwienie prywatnej sprawy na prezydencie Bierucie. W trakcie interwencji funkcjonariuszy ochrony zastrzelił on ppor. Markoskiego i ciężko ranił Dorskoczyńskiego. Obezwładniony, został przekazany do zakładu zamkniętego leczenia psychiatrycznego;

- w 1953 r. (dokładnych danych brak) nieznaną mężczyzna w wieku ok. 40. lat, uzbrojony w siekiere wtargnął do Belwederu z zamiarem dotarcia do prezydenta Bieruta. Ciężko ranił oficera ochrony stojącego na posterunku honorowym – ppor. Cechniaka. Zginął zastrzelony przez oficera ochrony;

- 15 lipca 1959 r. w Zagórz (województwo katowickie) S. Jaros zdetonował elektrycznie ładunek wybuchowy założony w koronie drzew przy trasie przejazdu I Sekretarza KC KPZR Nikity Chruszczowa oraz I Sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki. Sprawca zamachu celu nie osiągnął. Ranny w nogę został przypadkowy przechodzień;

- 2 grudnia 1961 r. w Zagórz zdetonowano przedwcześnie ładunek wybuchowy umieszczony w ziemi przy trasie przejazdu I Sekretarza KC PZPR Władysława Gomułki. 13-letnia dziewczynka została porażona odłamkiem i doznała wstrząśnienia mózgu oraz paraliżu nóg. Ranny został też 50-letni mężczyzna, który w wyniku odniesionych ran doznał trwałego kalectwa. Sprawcą ponownie był S. Jaros, który ostatecznie został aresztowany i skazany na karę śmierci;

- 5/6 października 1971 r. w auli Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Opolu wybuchł ładunek podłożony przez braci Kowalczyków. Był on skonstruowany z trotylu z zapalnikiem chemicznym. Miejsce podłożenia zostało wybrane celowo, w związku z przewidywanym pobytem w auli 6 października przewodniczącego Rady Państwa, J. Cyrankiewicza. Ładunek zdetonowano przedwcześnie²⁵.

W latach 90. środowiska przestępcze w walce między sobą o strefy wpływów uciekały się do technik terrorystycznych. Używano do tego celu ładunków wybuchowych. Jednak ta działalność kryminalna nie miała żadnego wpływu na bezpieczeństwo państwa. W atakach ginęli wyłącznie przestępcy.

Jednak po zamachach z 11 września 2001 roku na WTC w Nowym Jorku i włączeniu się Polski do koalicji antyterrorystycznej położenie Rzeczypospolitej na mapie zagrożeń atakami zdecydowanie się zmieniło. Polska, wielokrotnie obok USA, Wielkiej Brytanii i innych krajów wspierających czynnie walkę z terrorystami islamskimi, wymieniana była przez głów-

²⁵ K. Jałoszyński, *Współczesny terroryzm*, Policynny Biuletyn Informacyjny, WSPol, s. 81-82.

nego przeciwnika Osamę ben Ladena. Liczne pomyłki sił koalicyjnych w walce z terrorystami w Iraku i Afganistanie, których efektem była śmierć ludności cywilnej doprowadziły do sytuacji, w której również w Polsce pojawiły się osoby, otwarcie popierające działalność terrorystów. Przykładem może służyć zatrzymanie w czerwcu 2012 r. w Warszawie przez ABW 22-letniego Artura Ł. podejrzanego o rozpowszechnianie w Internecie treści pochwalających czyn o charakterze terrorystycznym. Mężczyzna okazał się osobą chorą psychicznie, kwalifikującą się do leczenia szpitalnego.

Motywacją potencjalnych zamachowców w Polsce mogą też być skrajne różnice w głoszonych poglądach politycznych oraz pogarszająca się sytuacja społeczno-ekonomiczna. Na tej kanwie doszło do aresztowania Brunona K. Mężczyzna *został zatrzymany 9 listopada 2012 roku. Postawiono mu zarzut przygotowywania zamachu bombowego w budynku Sejmu na konstytucyjne organy RP (m.in. na prezydenta, premiera i rząd). Mężczyźnie grozi kara do 5 lat pozbawienia wolności. Na wniosek prokuratury został wtedy aresztowany na trzy miesiące*²⁶.

Śledząc aktualne wydarzenia oraz wczytując się w historię nowożytną, można odnieść wrażenie, iż problem terroryzmu w Europie z racji swojej globalizacji nie zniknie. Systemy państwowe, prędzej czy później, będą musiały się zmierzyć z problemem i podjąć stosowne środki zaradcze w celu ochrony swoich obywateli oraz wartości narodowych. Brak skutecznego działania oraz wizji bezpieczeństwa, w przedmiotowym zakresie może doprowadzić do upadku idei demokratycznych ustrojów oraz wprowadzić chaos w funkcjonowaniu społeczeństwa. *Ze względu na swoją zdolność negatywnego wpływania na funkcjonowanie państw i społeczności międzynarodowej zarówno na poziomie politycznym, społecznym, jak i ekonomicznym, [terroryzm] powinien być przedmiotem troski ze strony wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za bezpieczeństwo uczestników stosunków międzynarodowych, a zatem państw, organizacji międzynarodowych oraz jednostek*²⁷.

Bibliografia

1. Bolechów B., *Terroryzm w świecie podwubiegunowym*, wyd. Adam Marszałek, Toruń 2003.
2. Borucki M., *Historia powszechna do 1998*, Mada, Warszawa 1999.
3. *Encyklopedia terroryzmu*, Bellona, Warszawa 2004.

²⁶ <http://www.rmf24.pl/raport-udaremniony-zamach/udaremniony-zamach-fakty/news-jest-zazalenie-obroncow-na-areszt-dla-brunona-k,nld,932837>.

²⁷ K. Liedel, *Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego w polskiej polityce bezpieczeństwa*, Difin, Warszawa 2010, s. 34.

4. Faligot R., Kauffer R., *Służby Specjalne*, Iskry, Warszawa 1998.
5. Fleming M., *Terroryzm polityczny w międzynarodowym prawodawstwie*, Wojskowy Przegląd Wydawniczy, Warszawa 1996.
6. Gaucher R., *Les terroristes Editions Albin Michel*, Paris 1965.
7. Gearty C., *Terroryzm*, wyd. Prószyński i S-ka, Warszawa 2001.
8. Gotowicz V., *Terroryzm w Europie Zachodniej, w imię narodu i lepszej sprawy*, PWN, Warszawa-Wrocław 2000.
9. Hoffman B., *Oblicza terroryzmu, Fakty*, Warszawa 2001.
10. <http://pl.euronews.com/2012/04/03/mohamed-merah-zostal-zlikwidowany---twierdzi-adwokat-jego-ojca/>.
11. <http://pl.euronews.com/2012/07/22/pierwsza-rocznica-zamachow-w-norwegii/>.
12. http://pl.wikipedia.org/wiki/Anders_Behring_Breivik.
13. <http://www.rm24.pl/raport-udaremniony-zamach/udaremniony-zamach-fakty/news-jest-zazalenie-obroncow-na-areszt-dla-brunona-k,nld,932837>.
14. Jałoszyński K., *Terroryzm czy terror kryminalny w Polsce*, AON, Warszawa 2001.
15. Jałoszyński K., *Współczesny terroryzm*, Policyjny Biuletyn Informacyjny, WSPol.
16. Jałoszyński K., *Zagrożenie terroryzmem w wybranych krajach Europy Zachodniej oraz Stanach Zjednoczonych*, AON, Warszawa 2001.
17. Karolczak K., *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 1995.
18. Liedel K., *Zwalczanie terroryzmu międzynarodowego w polskiej polityce bezpieczeństwa*, Difin, Warszawa 2010.
19. *Multimedialna Nowa Encyklopedia Powszechna*, PWN 2000.

TERRORISM OF THE 20TH AND 21ST CENTURIES. EUROPE, MIDDLE EAST AND NORTH AFRICA

Abstract: The article presents the phenomenon of terrorism in a historical approach. The issues under consideration include the outline of the most important events connected with terrorist actions in the 20th and 21st centuries. The article also focuses on political and social context shaping terrorism in Europe, the Middle East and North Africa.